

การพัฒนาที่ยั่งยืน

รายงานพิเศษ

สร้างพลังการมีส่วนร่วมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

เรื่องในเล่ม

การปรับตัวของประเทศไทย (4) :	
สร้างพลังการมีส่วนร่วมสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน	1
สัมภาษณ์พิเศษ : รองนายกรัฐมนตรี	
ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์	2
เรื่องน่ารู้ : ฉลากเขียวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม :	
Green Label	3
ความหลากหลายทางชีวภาพและการพัฒนา	
ที่ยั่งยืนของประเทศไทย	5
เกาะติดการประชุมประจำปี 2546	6

นับตั้งแต่กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนได้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่างๆ ทั่วโลก แต่ละประเทศจึงได้หันมาให้ความสนใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมกันอย่างกว้างขวาง ในการประชุมสุดยอดระดับโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Earth Summit) เมื่อปี 2535 มีเอกสาร 2 ฉบับ ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) และปฏิญญาว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The Rio Declaration on Environment and Development) โดยหลักการสำคัญของแผนปฏิบัติการและปฏิญญาทั้ง 2 ฉบับคือ **การพัฒนาประเทศโดยคำนึงถึงผลกระทบ**

ด้านสิ่งแวดล้อม และการจัดการในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งรัฐจะต้องส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมใน 3 ประเด็น คือ (1) **การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร** (2) **การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ** และ (3) **การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม**

การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเทศไทย

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลของแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาเช่นเดียวกัน โดยประชาชนในประเทศได้รับสิทธิให้มีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 284 ที่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน และสนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งได้นำไปสู่การออกพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ขึ้น เพื่อเป็นกลไกการกระจายอำนาจจากภาครัฐไปสู่การปฏิบัติ

(อ่านต่อหน้า 4)

แนวคิดการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ที่ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ได้ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยได้รับความเสียหายครั้งยิ่งใหญ่หลังการเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ซึ่ง **ดร.สมคิด จาตุศรีพิทักษ์** รองนายกรัฐมนตรีกรุณาให้เกียรติมาสะท้อนมุมมองทางความคิดว่า **สิ่งที่ผ่านพ้นไปนั้นคือบทเรียนอันล้ำค่าที่เป็นโอกาสในวิกฤต** ทำให้เราสามารถปรับทิศทางการพัฒนาประเทศได้คมชัดตรงตามความเป็นจริงยิ่งขึ้น โดยมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ต้องให้ความสำคัญกับการ**สร้างรากฐานการพัฒนาที่แข็งแกร่ง มีการกระจายความมั่งคั่งอย่างทั่วถึง และต้องมีดุลยภาพระหว่างการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการรักษาสังแวดล้อม**

ผลกระทบการพัฒนาจากรากฐานที่เปราะบาง

ดร.สมคิด ได้สะท้อนถึงผลกระทบการพัฒนาที่ผ่านมาว่า นับจากประเทศไทยมีแผนพัฒนาประเทศตั้งแต่แผนฯ 1 เป็นต้นมา ถึงแม้จะทำให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต (Growth) ได้จริง แต่เป็นการเติบโตที่มีรากฐานการพัฒนาไม่เข้มแข็ง เปราะบาง และยังขาดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม อีกทั้งไม่ได้คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร จึงเป็นการเติบโตที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน ซึ่งได้ส่งผลให้ความมั่งคั่ง (Wealth) กระจุยตัว และไม่กระจาย เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยมากขึ้น ขณะที่สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ

ดร. สมคิด จาตุศรีพิทักษ์
รองนายกรัฐมนตรี

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ความยั่งยืน

ข้อสังเกตที่สำคัญคือ กว่าทศวรรษที่ผ่านมาเศรษฐกิจของประเทศได้ขยายตัวสูงอย่างต่อเนื่อง โดยขึ้นอยู่กับ**แรงขับเคลื่อนหลัก 3 ประการคือ การลงทุน การส่งออก และการท่องเที่ยว** ซึ่งได้สร้างความมั่งคั่งให้กับประเทศ ด้วยการอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์และแรงงานราคาถูก เป็นปัจจัยดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม **ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่เป็นปัจจัยหลักในการผลิต ไม่ได้มุ่งไปในเชิงแข่งขัน** เช่น มีการผลิตโดยขาดนวัตกรรมของตนเอง ไม่มี Know how ไม่มีตราสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ ไม่รู้ช่องทางของตลาดและระบบการจัดจำหน่าย รวมทั้งไม่มีพลังในการเจรจาต่อรอง เป็นต้น เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ในช่วงต่อมา จึงขาดความพร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในกระแสโลก และเป็นสาเหตุสำคัญทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540

บทเรียนการพัฒนาที่เป็นโอกาสในวิกฤต

วิกฤตเศรษฐกิจที่ผ่านมา คือ**บทเรียนที่เป็นโอกาสในวิกฤต** และเป็นประสบการณ์ที่ประเทศไทยต้องฟันฝ่าเพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่ง และนำพาประเทศไปสู่ความยั่งยืน

“วิกฤตเกิดเร็วกว่าเกิดช้า ถ้าเกิดช้าขณะที่เราย่ำแย่ยิ่งกว่านี้ เราล้มแล้วอาจจะลุกไม่ขึ้นเลย เป็นบทเรียนที่ดีว่า การเน้นเพียงตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงสำคัญในด้านอื่นๆ อาทิ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม คงไม่ใช่คำตอบที่เพียงพอ แต่จะต้องเป็นการเติบโตที่มี**คุณภาพ มีเสถียรภาพ มีการกระจายความมั่งคั่งออกไป และต้องเป็นการเติบโตที่ยั่งยืน**ได้ในระยะยาวข้างหน้า”

ผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาและวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น จึงเป็นที่มาของ**แนวคิดของรัฐบาลชุดปัจจุบัน**ที่พยายามจะ

กระจายความมั่งคั่งไปให้ทั่วถึงทุกพื้นที่ของประเทศ โดยการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจออกไปให้ครอบคลุมกลุ่มคนทุกระดับ ซึ่งถ้าการกระจุกตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจยังคงมีการผูกขาดอยู่ในกลุ่มธุรกิจ Key Player แค่นี้เพียง 400-500 บริษัท เช่นในขณะนี้ ความยั่งยืนของการพัฒนาในอนาคตจะเกิดขึ้นได้ยาก เช่นเดียวกับ**อุตสาหกรรมเป้าหมาย**ที่มีการผลิตโดยไม่มีนวัตกรรมนั้น ก็ไม่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้

แนวคิด Local Link, Global Reach

รัฐบาลชุดปัจจุบันจึงพยายามผลักดันนโยบายที่เรียกว่า**การพัฒนาแบบสองแนวทางหรือคู่ขนาน (Dual Track Development)** หรือที่เรียกว่า**“Local Link, Global Reach”** เพื่อนำแนวคิดการกระจายความมั่งคั่งไปสู่การปฏิบัติให้ได้ผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยจะทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยเฉพาะเศรษฐกิจระดับรากหญ้ากับเศรษฐกิจโลกอย่างรู้เท่าทัน นั่นคือจะเชื่อมโยงผลผลิตในท้องถิ่นตั้งแต่วิสาหกิจชุมชน ไปยังจังหวัด และภาคจนกระทั่งถึงระดับโลกให้ได้

“สมัยก่อนทิศทางการพัฒนาเกษตรกับอุตสาหกรรมเหมือนกับการแยกจากกัน ทั้งๆ ที่เกษตรและอุตสาหกรรม เป็นห่วงโซ่ที่สามารถสร้างมูลค่าเชื่อมต่อกันได้ (Value Chain) รัฐบาลจึงได้มีการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจ เพื่อให้ Value Chain ของภาคเกษตรเชื่อมต่อกับอุตสาหกรรมได้ โดยได้กำหนดอุตสาหกรรมเป้าหมายที่จะแข่งขันได้ในระดับโลก พร้อมทั้งได้กำหนดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาอุตสาหกรรมเป้าหมาย ที่มองความเชื่อมโยงของกระบวนการผลิตตั้งแต่วัตถุดิบในท้องถิ่น การแปรรูปสินค้า และช่องทางการตลาด เพื่อกระจายการพัฒนาให้ทั่วถึงทุกภูมิภาคของประเทศ”

กระบวนการสร้างความเชื่อมโยงเพื่อกระจายความมั่งคั่ง

การที่จะทำให้กระบวนการผลิตสามารถเชื่อมโยงได้ทุกระดับนั้น ต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายของการผลิตในลักษณะของการรวมกลุ่มกันผลิตในเชิง

พื้นที่และเชิงกิจกรรมการผลิต หรือที่เรียกว่า “Cluster” ซึ่งจะเอื้อให้มี Key Player ที่เป็นผู้ประกอบการหน้าใหม่เกิดมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ขณะเดียวกันในกระบวนการผลิตนั้น จะต้องคำนึงถึงการรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม เพื่อจะนำไปสู่การมี **คุณภาพระหว่างการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม** จึงจะเกิดการพัฒนายั่งยืนได้ในอนาคต

นโยบายของรัฐบาลตามแนวทาง Clustering ที่สำคัญ ได้แก่ **โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์** ซึ่งมุ่งหวังให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ ขึ้นมา เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้า โดยมี **โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง** และโครงการอินเทอร์เน็ตตำบลเข้าไปเป็น กลไกสนับสนุน ทั้งด้านการเงิน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และช่องทางการตลาด ซึ่งแนวทางการดำเนินการเช่นนี้ จะสามารถทำให้เศรษฐกิจ ทุกพื้นที่ของประเทศไทยสามารถเติบโตอย่างทั่วถึง (Local Growth) และ ถ้าหากสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกได้แล้ว ก็จะเป็นการเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยเฉพาะ เศรษฐกิจระดับรากหญ้ากับเศรษฐกิจโลก (Local Link, Global Reach) ซึ่งจะนำไปสู่การกระจายความมั่งคั่งให้คนในประเทศได้อย่างเท่าเทียมกัน ในที่สุด

“คน กลไก” คือกุญแจไปสู่ความยั่งยืน

ปัจจุบัน รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูประบบราชการ ไปสู่การบริหารราชการแนวใหม่ เพื่อให้ส่วนราชการต่างๆ สามารถปฏิบัติงาน ให้เกิดประสิทธิภาพ รวดเร็ว สะดวก คล่องตัว และเป็นผลดีต่อผู้รับบริการ มากขึ้น โดยเฉพาะการจัดตั้งกระทรวงใหม่เพิ่มเติม ได้แก่ กระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการ **พัฒนาคุณภาพคนไทย** โดยเฉพาะการสร้างผู้ประกอบการใหม่ (New Entrepreneur) ที่จะ เป็น Key Player รุ่นใหม่ในการสร้างสรรค์สินค้าที่มีนวัตกรรมและสร้างตราสินค้า เป็นของตนเองที่จะทำให้สินค้าไทยสามารถแข่งขันได้ในตลาดโลก ทั้งนี้ การยกระดับผู้ประกอบการเหล่านี้ให้แข็งแกร่งขึ้นในอนาคต จำเป็นต้องมี **เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย** เพื่อช่วยเปิดประเทศไทย สู่ออกไปนอกได้กว้างขวางขึ้น และผู้ประกอบการก็สามารถมีช่องทาง ทำการตลาดทาง Internet และทำธุรกิจ E-Commerce ได้ด้วยตนเอง

บทส่งท้าย

ดร.สมคิดได้กล่าวสรุปว่า การสร้างความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจในระยะต่อไป เพื่อให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและมุ่งไปสู่ การพัฒนายั่งยืนได้นั้น จะต้องมีการฐานที่มาจากปัจจัยอื่นๆ ด้วย และ มีความแข็งแกร่งเพียงพอที่จะกระจายความมั่งคั่งสู่ทุกระดับและทุกภาคส่วน ของสังคม โดยจะต้องมีคุณภาพระหว่าง Growth กับ Green ฉะนั้น จึงต้อง ให้ความสำคัญกับการจัดสรรงบประมาณประจำปีที่จะมุ่งสร้างรากฐาน ทางด้านการศึกษา การพัฒนานวัตกรรม โครงสร้างพื้นฐาน และปฏิรูป ระบบราชการให้เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนา เมื่อกระจาย ความมั่งคั่งเหล่านี้ได้แล้ว จะทำให้เกิดความอยู่ดีมีสุขแก่คน และก็ไม่ใช่ว่า เพียงแค่คนรุ่นนี้ แต่เป็นคนรุ่นต่อไป ด้วย

□□

เรื่องน่ารู้

ฉลากเขียวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : Green Label

กระแสความห่วงใย สิ่งแวดล้อมที่มีแนวโน้ม เพิ่มขึ้นในหลายประเทศ โดยเฉพาะในประเทศพัฒนา แล้ว ทำให้ผู้บริโภคในประเทศ เหล่านี้ให้ความสำคัญมากขึ้น กับการเลือกซื้อสินค้าที่ช่วย อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บรรจ

ภัณฑ์ของสินค้าที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ประการหนึ่งที่มีผลต่อการเลือกซื้อสินค้าของผู้บริโภค โดยมี Green Label หรือ ฉลากเขียวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงว่ามี ผู้รับผิดชอบให้บรรจภัณฑ์ของสินค้านั้นสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ (Reuse) หรือสามารถนำไปผ่านกระบวนการผลิตใหม่ (Recycle) หรือมี กรรมวิธีในการกำจัดสารปนเปื้อนที่เป็นอันตราย (Hazardous Waste) อย่างเหมาะสม โดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่มนุษย์ สัตว์ พืช ดิน และ แหล่งน้ำ รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมโดยรวมอีกด้วย

สำหรับประเทศไทยได้ริเริ่มโครงการฉลากเขียว (Green Labeling) ขึ้นโดยคณะกรรมการนักธุรกิจเพื่อสิ่งแวดล้อมไทย ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2536 และได้รับความเห็นชอบและความร่วมมือจากกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม และองค์กรเอกชนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ

วัตถุประสงค์หลักของโครงการ มาจากแนวความคิดและความ ต้องการให้ประเทศไทยมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศควบคู่ไปกับการป้องกันและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

- ลดมลภาวะทางสิ่งแวดล้อมโดยรวมภายในประเทศ
- ให้ข้อมูลที่เป็กลางต่อผู้บริโภคเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่มีผล กระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- ผลักดันให้ผู้ผลิตใช้เทคโนโลยีหรือวิธีการผลิตที่มีผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมน้อยทั้งนี้เพื่อส่งผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแก่ ผู้ผลิตเองในระยะยาว

ในการดำเนินการ ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันต่างๆ ทั้งจากภาค รัฐบาล ภาคธุรกิจ และองค์กรอิสระอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกันพิจารณาและอนุมัติแผน การบริหารโครงการ กลยุทธ์ในการดำเนิน งาน การคัดเลือกประเภทของผลิตภัณฑ์เพื่อออกข้อกำหนด พิจารณา อนุมัติข้อกำหนดของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท รวมทั้งให้คำปรึกษาและ ชี้แนะในเรื่องต่างๆ ปัจจุบันโครงการฯ จัดทำข้อกำหนดฉลากเขียวสำหรับ 33 กลุ่มผลิตภัณฑ์ ซึ่งในช่วงเวลา 10 ปี นับแต่เริ่มโครงการฯ ได้มีผู้ผ่าน เงื่อนไขที่กำหนดไว้และได้รับฉลากเขียวแล้วมากกว่า 200 ผลิตภัณฑ์

□□

ใน 2 ระดับ คือ 1) การกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 2) การกระจายอำนาจสู่องค์กรประชาชนหรือประชาสังคม ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายขั้นพื้นฐานที่ให้อำนาจประชาชนในการมีส่วนร่วมกับภาครัฐเพื่อการพัฒนาประเทศ

การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาระบบการกระจายอำนาจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากเป็นกลไกหนึ่งในการสร้างความโปร่งใสต่อการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ อันจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แต่ที่ผ่านมาแม้ว่าองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีความตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนบริหารจัดการ แต่ยังคงขาดความพร้อมและประสิทธิภาพ ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้และไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับยังไม่มีกฎหมายรับรองสิทธิของชุมชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ทำให้เกิดข้อจำกัดและนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชน ท้องถิ่น กับภาครัฐอย่างต่อเนื่อง

จึงอาจสรุปได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยยังอยู่ในขั้นเริ่มต้น มีการเข้าถึงใน 2 ชั้นแรก คือ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจ ส่วนในขั้นที่ 3 คือ การเข้าถึงระบบยุติธรรมนั้นยังไม่เกิดขึ้น

บทเรียนของประเทศไทย

การดำเนินงานของภาครัฐเพื่อให้เกิดการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ผ่านมา ยังขาดแรงจูงใจในการเชิญชวนให้เกิดความร่วมมือในทางที่สร้างสรรค์ทำให้กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นแบบไม่ยั่งยืน ซึ่งสามารถสรุปบทเรียนของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมของประชาชนยังอยู่ในขอบเขตที่จำกัดมาก เนื่องจากขาดการสื่อสารและการสร้างความเข้าใจที่ตรงระหว่างรัฐกับประชาชน ประชาชนขาดการรับรู้ในกฎระเบียบของทางราชการ และขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในท้องถิ่น ขณะเดียวกันยังมีช่องว่างในบทบาทของหน่วยงาน

ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานร่วมกัน

(2) ความไม่พร้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ยังขาดความพร้อมทั้งด้านความรู้และกำลังคน และยังไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเองเท่าที่ควร ทำให้ไม่ได้นำวิธีการกระจายอำนาจมาใช้อย่างจริงจัง

(3) การวางแผนจากภาครัฐส่วนกลางไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ทำให้ไม่ได้รับการยอมรับและบางกรณีก็ถูกต่อต้านจากประชาชนในพื้นที่ เช่น กรณีของป่าชุมชนโคกหินลาด จ.มหาสารคาม ที่โครงการปลูกป่าของภาครัฐได้ทำลายพื้นที่ป่าอุดมสมบูรณ์ ซึ่งชาวบ้านมีการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์อยู่แล้ว ทำให้เกิดการต่อต้านจนรัฐบาลมีมติให้ยกเลิกโครงการนี้ในปี พ.ศ. 2542

(4) การสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ยังไม่กว้างขวาง เนื่องจากยังไม่มีผู้นำเอาแนวคิดด้านแรงจูงใจมาใช้เท่าที่ควร ประชาชนในพื้นที่ยังขาดข้อมูลด้านประสบการณ์และความสำเร็จที่เกิดจากการอนุรักษ์ที่ดำเนินควบคู่ไปกับการพัฒนา เพื่อสามารถประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

แนวทางการดำเนินงานในประเทศไทย

ประเทศไทยควรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานใน 3 ประเด็น ดังนี้

1. การกระจายอำนาจภาครัฐ ควรดำเนินการกระจายอำนาจจากภาครัฐให้เหมาะสม โดยคงภารกิจที่รัฐมีความพร้อมไว้ที่ส่วนกลาง และสนับสนุนให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการในการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ท้องถิ่น ควรคำนึงถึงระดับของท้องถิ่น รายได้ ขนาดพื้นที่ จำนวนประชากร และความจำเป็นของพื้นที่ ขณะเดียวกันควร **ปรับโครงสร้างและเตรียมความพร้อมของท้องถิ่นที่จะรับการถ่ายโอนภารกิจให้เหมาะสม** ทั้งในด้านวิชาการและบุคลากร รวมทั้ง **ควรเร่งสร้างความตระหนักและสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชน** ให้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบกระบวนการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมที่ถ่ายโอนไปสู่ท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ทุกหน่วยงานควรให้บริการข้อมูลที่เป็นปัจจุบันโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และควรมีช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น **การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ** จะต้องมีการมีส่วนร่วมในช่วงก่อนการตัดสินใจ ระหว่างดำเนินการ และภายหลังการดำเนินการเพื่อติดตามตรวจสอบ และ **การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม** ควรมีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้มีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญมากขึ้น และควรสร้างกลไกที่จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจนโยบายสาธารณะด้านสิ่งแวดล้อมอย่างชอบธรรม

3. การสร้างขีดความสามารถของท้องถิ่นและชุมชน โดย ภาครัฐควรเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่นและชุมชน ให้มีความรู้ความเข้าใจ ทั้งในเรื่องสิ่งแวดล้อมและกระบวนการทางกฎหมาย รวมทั้งให้การสนับสนุนงบประมาณในการติดตามตรวจสอบของประชาชน ขณะเดียวกันควร **ปรับปรุงบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)** ให้เป็นศูนย์ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม และเสริมสร้างศักยภาพของ อบต. ให้ตระหนักและเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อม กฎหมาย และการมีส่วนร่วมของประชาชนมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

การกระจายอำนาจจากภาครัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชนทั้งในด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม นับเป็นกระบวนการสำคัญที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยภาครัฐซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ รวมทั้งองค์กรส่วนท้องถิ่นและองค์กรประชาชนซึ่งมีความเข้าใจและสามารถสื่อสารกับคนในชุมชนได้ดีจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกระบวนการเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกันประชาชนและชุมชนซึ่งเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองในการร่วมเรียนรู้และดำเนินการจัดการสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นตนเองในลักษณะพหุภาคีด้วยเช่นกัน

ความหลากหลายทางชีวภาพ และการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย*

อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

ในการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development : UNCED) ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล ในปี พ.ศ. 2535 นานาประเทศได้ลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity : CBD) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) อนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ 2) ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และ 3) แบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยุติธรรมและเท่าเทียม

เมื่อเวลาผ่านไป 10 ปี ได้มีการจัดการประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development : WSSD) ณ กรุงโจฮันเนสเบิร์ก ประเทศแอฟริกาใต้ ในปี พ.ศ. 2545 ขึ้น และได้มีการเปลี่ยนมุมมองต่อความหลากหลายทางชีวภาพใหม่ว่าเป็นส่วนสำคัญของความพยายามที่จะกำจัดความยากจน โดยแม้ว่าการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ จะทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพลดลง แต่สถานการณ์อาจบรรเทาเบาบางลงได้ หากชุมชนในท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์และจากการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งนับเป็นพื้นฐานอันสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ ที่ประชุมดังกล่าวได้วางเป้าหมายให้ประเทศทั่วโลกช่วยกันลดอัตราการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพให้สำเร็จภายในปี พ.ศ. 2553

การดำเนินงานของประเทศไทย

ประเทศไทยได้ดำเนินงานสอดคล้องตามพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ได้มีการจัดทำนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541-2545 และนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2546-2550 ตลอดจนได้ผนวกมาตรการดังกล่าวไว้ในนโยบายกลยุทธ์ และแผนการดำเนินงานของส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลในเรื่องการแก้ไขปัญหาความยากจน และการส่งเสริมการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนโดยอาศัยชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก

ต่อมา คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2545 ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดทำแผนงบประมาณในเชิงบูรณาการตามแผนงานอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ โดยร่วมกับหน่วยงานสนับสนุนเพื่อจัดทำค่าของงบประมาณรายจ่ายประจำปี ในภาพรวม รวมทั้งติดตามประเมินผลความสำเร็จของแผนบูรณาการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลดังเจตนารมณ์ของรัฐบาลต่อไป

แผนงบประมาณฯ ฉบับนี้ ได้วางกลยุทธ์ที่สร้างแรงจูงใจ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสาธารณชนในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีไทย โดยเน้นในเรื่องการใช้ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ/เชิงอนุรักษ์เป็นแรงจูงใจทางเศรษฐกิจในการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การพัฒนาและเผยแพร่บทบาทของสมุนไพรพื้นบ้าน และเครื่องเทศไทยให้มีการขยายพันธุ์ เก็บเกี่ยว และใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และการดำรงรักษาธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

นอกจากนี้ ยังส่งเสริมและพัฒนาความร่วมมือระหว่างประเทศ ในการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน โดยมี

เป้าหมาย เพื่อให้ประเทศไทยได้รับผลประโยชน์จากการเข้าถึงทรัพยากร

ชีวภาพ การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการแบ่งปันข้อมูลข่าวสารกับนานาประเทศ ภายใต้การดำเนินงานในเรื่องแบ่งปันผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเท่าเทียมและยุติธรรมบนพื้นฐานของการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในการเข้าถึงและถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ใช้ในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน และการส่งเสริมการสร้างกลไกข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพระดับชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในประเทศกับต่างประเทศ

ในเรื่องความปลอดภัยทางชีวภาพ ได้วางกลยุทธ์ในการพัฒนากลไกการประสานงานเกี่ยวกับความปลอดภัยทางชีวภาพเพื่อเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกประเทศ การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) อันเป็นผลมาจากเทคโนโลยีชีวภาพสมัยใหม่ ซึ่งอาจมีผลเสียหายนหรือผลทางลบต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน การพัฒนาสมรรถนะทางกฎหมายนโยบาย และการบริหาร เพื่อควบคุมดูแล ขนย้าย และใช้ประโยชน์สิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงทางพันธุกรรม ภายใต้พิธีสารว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ และการพัฒนาสมรรถนะการประเมินความเสี่ยงจากสิ่งมีชีวิตที่ได้รับการดัดแปลงพันธุกรรมที่อาจมีผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพ และการติดตามตรวจสอบ

ดังนั้น แผนงบประมาณฯ ดังกล่าวนี้นับเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และผลักดันการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในประเทศไทยได้มากที่สุด

* โดย ดร. ปิณฑประสพ สุรัสวดี ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การประชุมประจำปี 2546 ของ สศช.

“สศช. กำหนดจัดประชุมประจำปี 2546 ในวันที่ 30 มิถุนายนนี้ เพื่อรายงานผลต่อสาธารณชน เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในรอบ 2 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน ที่เหมาะสมกับมิติทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และระบบนิเวศวิทยา เข้าด้วยกันอย่างสมดุลและไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกันในแต่ละมิติของการพัฒนา”

นายสันติ บางอ้อ รองเลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฐานะประธานคณะกรรมการวิชาการ จัดประชุมประจำปี 2546 ของ สศช. เปิดเผยมว่า สศช. กำหนดจัดการประชุมประจำปี 2546 เรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ในวันที่ 30 มิถุนายน 2546 ณ ห้องแกรนด์ไดมอนด์บอลรูม ศูนย์การประชุมและแสดงสินค้า อิมแพ็ค เมืองทองธานี จ.นนทบุรี โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ให้เกียรติเป็นประธานการประชุม

สำหรับการประชุมในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงเช้า พิธีเปิดการประชุมจะเริ่มตั้งแต่เวลา 9.00 น. โดยจะเป็นการฉายวิดีโอทัศน์เรื่อง “ผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ : 2 ปีแห่งการเปลี่ยนแปลง” ต่อด้วย การกล่าวเปิดการประชุมและแสดงปาฐกถาพิเศษ เรื่อง “รัฐบาลกับการพัฒนาที่ยั่งยืน” โดย ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร หลังจากนั้นจะเป็นการนำเสนอและอภิปราย เรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน : อนาคตของสังคมไทย” โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 5-6 ท่าน

ส่วนในช่วงบ่าย จะเป็นการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อระดมความคิดเห็น เรื่อง “ความสมดุล เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” มีการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 : การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับที่สามารถพลิกฟื้นให้กลับคืนสู่สภาพใกล้เคียงกับสภาพเดิมให้มากที่สุด

เพื่อให้มนุษย์ในรุ่นหลังได้มีโอกาสและมีปัจจัยในการดำรงชีพ ดังนั้น จึงต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมุ่งจัดการให้เกิดสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู เพื่อให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูล รวมถึงการชลอการใช้ และการนำเทคโนโลยีสะอาด (Clean Technology) มาใช้ให้มากที่สุด

กลุ่มที่ 2 : การพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ 1) ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพอย่างต่อเนื่องในระยะยาว 2) การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพและสมดุล 3) การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเอื้อประโยชน์ต่อส่วนใหญ่ และ 4) เป็นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจากกระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสะอาด ลดปริมาณของเสีย ไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและไม่สร้างมลพิษที่จะกลายมาเป็นต้นทุนทางการผลิตในระยะต่อไป รวมทั้งเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

กลุ่มที่ 3 : การพัฒนาสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จะต้องนำความเข้มแข็งของทุนทางสังคมที่มีอยู่ มาสนับสนุนแบบแผนการผลิตและการบริโภคที่เหมาะสมกับความต้องการของสังคมและศักยภาพการผลิต โดยอยู่ในระดับธรรมชาติแบกรับได้ และให้ลูกหลานมีโอกาสได้ใช้ทุนทางนิเวศได้อย่างต่อเนื่อง ประชาชนในแต่ละกลุ่มจะต้องร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในหน่วยการผลิตแต่ละหน่วย เพื่อก่อให้เกิดการกระจายผลผลิตอย่างเป็นธรรมและนำไปสู่การผลิตสินค้าที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและ

คุ้มครองสิ่งแวดล้อม

กลุ่มที่ 4 : การพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย เครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาประเทศที่มีอยู่ ทั้งผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ดัชนีชี้วัดความอยู่ดีมีสุขและดัชนีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจยังไม่เพียงพอที่จะสะท้อนระดับการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างบูรณาการได้ จำเป็นต้องมีการพัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Indicators : SDI) ที่เหมาะสมของประเทศไทยขึ้นให้ครอบคลุมมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมอย่างบูรณาการ

สำหรับ**กลุ่มเป้าหมาย**ของการประชุมในครั้งนี้คาดว่าจะมีจำนวนประมาณ 1,200-1,500 คน ประกอบด้วย นักการเมือง สมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ องค์กรพัฒนาเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ ผู้นำชุมชนเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และสื่อมวลชน ซึ่งร้อยละ 70 จะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และร้อยละ 30 เป็นประชาชนทั่วไป

รองเลขาธิการฯ กล่าวย้าว่า “การจัดประชุมประจำปี 2546 ของ สศช. ในครั้งนี้ จะเป็นเวทีให้ทุกภาคส่วนของสังคมได้มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข้อคิดเห็น และร่วมพิจารณาให้ข้อเสนอแนะแนวทางที่สำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และเงื่อนไขสำคัญที่มีต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ซึ่ง สศช. จะประมวลผล รวมทั้งรับข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนให้เป็นรูปธรรม เพื่อเสนอให้รัฐบาลพิจารณาต่อไป”